

ידיעות ראשונות

בסופה של שנת תרצ"ט, עם פרוץ מלחמת העולם השנייה ועם הידיעות הראשונות על תחילת השתלטותו של הצורר הנאצי ימ"ש במדינות אירופה, עשתה "אגודת חסידי חב"ד" בארצות הברית – בניצוחם של הרה"ח ר' ישראל גייקובסון והאחים ר' חיים שניאור זלמן ויקותיאל (סם) קרמר – מאמצים כבירים להציל את כ"ק אדמו"ר (מהור"י"צ) ני"ע, שנשאר במצור בעיר ווארשא, אליה הגיע בדרך עקירתו מן העיריה אטווצק. חלק גדול מהידיעות שהגיעו ממנו הועברו לארצות-הברית באמצעות חתנו ובתו – כ"ק אדמו"ר שליט"א והרבנית חיה מושקא ע"ה – אשר התגוררו באותה תקופה בפאריז וקיבלו את החדשות מניצולים שהצליחו למלט עצמם מן המצור הווארשא.

סקירה היסטורית קצרה על הצלת כ"ק אדמו"ר שליט"א והרבנית הצדקנית מרת חיה מושקא נ"ע, "איש וביתו", מעמק הבכא האירופאי והעברתם לארצות-הברית • הסקירה שלפנינו מועתקת ברובה, בכמה תוספות, מזו שנדפסה לפני 10 שנים ב'קובץ כ"ח סיון יובל שנים', אותו חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א במשך למעלה משלוש שעות לקהל החסידים (סקירת החלוקה וההדפסה – 'בית משיח' גיליון 232 ע' 19-18) • הותקן לדפוס ע"י שמואל קראוס

חג ההצלה

באותה תקופה החלו גם הנסיונות להציל את שאר בני משפחתו של האדמו"ר ני"ע. לצורך הקלת קבלת רישיונות ההגירה לארצות הברית הוזקקו עסקני "אגודת חסידים חב"ד" לדעת פרטים שונים הקשורים לאלו אותם ביקשו להציל, כתאריכי לידה רישמיים וכיו"ב, ואלו הועברו אליהם מפאריז – באיגרת מיום כ"ח בתשרי – ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א.

באיגרות נוספות, שנכתבו על ידו בתקופת החדשים חשוון-כסלו, זירזו כ"ק אדמו"ר שליט"א את אותם העסקנים להשתדל בקבלת אישורי הכניסה האמריקניים עבור חותנו האדמו"ר ני"ע ועבור בני משפחתו.

השגת רישיונות אלו הייתה כרוכה בקשיים, למרות שעסקני "אגודת חסידי חב"ד" הפעילו השתדלות גדולה בדרגים הגבוהים של השלטונות האמריקניים. כל

בחודש כסלו היש"ת הוחל בטיפול מעשי בנוגע להצלתו של כ"ק אדמו"ר שליט"א. הוחלט לסדר עבורו את המסמכים הנחוצים להגשת בקשת כניסה. על שמו של יהודי בשם מאיר ב. הארטאן – בעצמו צאצא למשפחה חב"דית שחש מחויבות נפשית לעזור בהצלתה של משפחת בית הרב – נשלח לכ"ק אדמו"ר שליט"א ולרבנית ע"ה אישור המעיד על הבטחת תמיכה כספית עם הגעתם העתידה לארצה"ב ("אפידיביטי"). באישור התמיכה הוזכרה גם העובדה שכ"ק אדמו"ר שליט"א מתמחה במקצוע הנדסת החשמל, דבר שיקל עליו את ההתבססות בארצה"ב וימנע את חשש הממשלה שמא יפול עליה למעמסה. מצוידים באישור זה הלכו כ"ק אדמו"ר שליט"א והרבנית ע"ה למשרד הקונסול האמריקאי בפאריז והגישו בקשה, כיוצאי מדינת רוסיה, לקבלת אשרת כניסה ("ויזה") רגילה לארצות-הברית.

המאמצים הושקעו בעיקר בכיוון אחד: הצלתו של האדמו"ר ני"ע שהיה נתון בסכנה גדולה. אלא שבתקופה בה נאלצו לחכות לאישורים השונים לצורך הצלתו מפולין הכבושה, קיבל עורך הדין מאקס רוד – מי שהטיפול בנושא הצלתו של כ"ק אדמו"ר (מהור"י"צ) ני"ע במשרדי ההגירה בווינינגטון הופקד בידיו הנאמנות – הוראה מהרב גייקובסון להשקיע מאמץ מיוחד אף בסידור הרישיונות עבור כ"ק אדמו"ר שליט"א. שהייתו בפאריז, שעדיין טרם נכבשה על-ידי הנאצים, הקלה לכאורה את סיכויי הצלתו, ובין נימוקי ההוראה הוזכרה התקווה כי הצלתו של החתן, הידוע בכשרון אירגון מיוחד, תעזור בסופו של דבר להצלתו של חותנו, האדמו"ר ני"ע. תזכורת להוראה זו קיבל העו"ד רוד באיגרת שכתב אליו העו"ד סם קרמר ביום כ"א חשוון ת"ש.

בתאריך ד' אדר-ראשון נתקבל מברק מכ"ק אדמו"ר נ"ע המודיע שנתקבלו אשרות הכניסה עבורו ועבור הנמצאים עמו. בהתאם לכך נצטווה העו"ד בוטלר (שהחליף את העו"ד רוד) להשתדל בווישינגטון להשגת אשורת כניסה "מיוחדת" עבור כ"ק אדמו"ר שליט"א כמי שנמנה עם קבוצת המקורבים. ביו"ד אדר ב' הודיע העו"ד בוטלר לעסקנים החב"דיים שעדיין לא הצליח לברר את תוצאת בקשת ההגירה של כ"ק אדמו"ר שליט"א. אעפ"כ הרי שכעבור עשרה ימים, בכ" אדר ב', הודיע העו"ד כי החליט להגיש ל"סטייט דפרטמנט" בקשה חוזרת בעניין האשרות המיוחדות לקבוצת המקורבים שעדיין נשארו באירופה, כולל גם עבור כ"ק אדמו"ר שליט"א.

הצלת כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע

אחר שבדרך נס הצליחו להינצל מעברי פי-התופת הנאצית, הגיעו כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע, חלק מבני משפחתו ומעט מהמקורבים, לריגה – ביום ראשון, ה' טבת הישית – שם שהו קרוב לשלושה חדשים, עד ליום כ"ד אדר-ראשון, אז יצאו לעיר הנמל גטבורג שבשבידיה, משם הפליגו ביום כ"ז אדר-ראשון בספינה "דראטינגהאלס" בדרום לארצות-הברית. עוד בהיותו בספינה שיגר האדמו"ר נ"ע איגרת לאחד מעסקני ירושלים ובה בקשה לדאוג למשלוח מצה שמורה לפאריז עבור חתנו – כ"ק אדמו"ר שליט"א.

עם הגיעו לחוף מבטחים בעיר ניו-יארק – בתשיעי לאדר שני הישית – פתח כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע בסידרה של מאמצים להצלתם של שאר אחיו היהודים שנשארו בעמק הבכא ובד-בבד גם בפעילות מסועפת להצלת בני משפחתו הקרובים, שתי בנותיו וחתניו. גלגלי הצלתו של כ"ק אדמו"ר שליט"א הונעו מעתה על-ידי חותנו, בדאגה ובמסירות ללא קץ.

העברת המסמכים לפאריז

קודם כניסתם של הנאצים לפאריז, באביב ת"ש, דאג כ"ק אדמו"ר שליט"א להשגת מסמך המעיד על רישומו לצבא הצרפתי, דבר שהקל עליו בעתיד את ההליכה ברחוב: לא פעם נעצר ע"י שוטרים בדרישה

בווארשא בין השנים תרצ"ה-תרצ"ט, ואשר הוצאתו נפסקה עם פרוץ המלחמה. כ"ק אדמו"ר שליט"א תואר בהקשר זה כהוגה דעות ממדרגה ראשונה וכמי שעשוי לתרום רבות בשטח מדעי היהדות.

בכ"ה טבת נתקבל במשרד "אגודת חסידי חב"ד" מברק מחתנו של האדמו"ר נ"ע, הרה"ח ר' שמריה גוראריה ע"ה, ובו מוזכרת בקשת חותנו לדאוג בדחיפות לאשרות כניסה עבור שני החתנים האחרים: "שניאורסאהן – כ"ק אדמו"ר שליט"א – בפאריז והורנשטיין בטריאסט".

באמצע חודש שבט נערך דיון בין העסקנים האם להתמסר מיד לסידור הגירתו של כ"ק אדמו"ר שליט"א, או שמא להמתין מהחשש דלהלן: בבקשת האשרה הרגילה השתמשו כאמור בהזכרת מקצוע הנדסת החשמל, כך שגילוי ה"סתירה" בין שני סוגי הבקשות – זו הרגילה וזו המיוחדת – עלול היה לפגוע במאמצי ההצלה של קבוצת המקורבים כולה ואף של כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע עצמו. נוספה לכל זה גם היראה שמא סיבוכים בהצלת מי שנשא אף הוא את שם המשפחה "שניאורסאהן" עלולים להזיק להצלתו של האדמו"ר נ"ע. גם העובדה שבמשך כל השנים, מאז יציאתם את רוסיה, היו כ"ק אדמו"ר שליט"א והרבנית ע"ה חסרי אזרחות של מדינה כלשהי, הקשתה על הטיפול בהשגת הרישיונות עבורם. מסקנת הדיון הייתה, על-פי עצתם של עורכי-הדיון, להמתין תקופה קצרה עד שיסודר סופית עניין הרישיון של כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע והצלתו מריגה, ורק אח"כ לחדש את המאמצים להצלת חתנו ובתו

ידעו אז כי הטיפול באשרות שכאלו, שמספרן היה מוגבל, עשוי להמשך כחצי שנה, אלא שהתהפוכות שעברו על אירופה בתקופה זו לא הניחו לעסקנים להמתין בחיבוק ידים. הם השתדלו לפעול לזירוז העניין, אולם הידיעות שהגיעו לארצה"ב לא הצליחו להבהיר מה היה מענה הקונסול האמריקאי בפאריז על בקשות הזירוז הללו. נסיונותיו של העו"ד רוד ליצור קשר עם הקונסול שם לא הועילו, ואי-לכך שיגר בקשה אל הרב גייקובסון – ביום ט"ו טבת – לשלוח מברק אל כ"ק אדמו"ר שליט"א ולברר האם נתקבל "אפידייביט", ואם כן מהי תשובתו של הקונסול.

בקשות הגירה מיוחדות

בשלב מסויים החליטו העסקנים הנוגעים בדבר – על-פי הסכמת כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע – להגיש בקשות לאשרות כניסה "מיוחדות" עבור האדמו"ר נ"ע ועבור מקורביו. בבקשות אלו תוארו אנשי הקבוצה לא סתם כרבנים מן השורה, אלא כאנשים ממעמד הירארכי גבוה וכמנהיגים בעלי שיעור קומה רוחני, אשר הצלתם נחוצה ליהדות העולם. הסכמתם של נציגי ה"סטייט דפרטמנט" לקביעת קבוצה שכזו הצליחה להינתן הודות להשתדלותם של העסקנים. הגשת הבקשה לאשרה הקבוצתית נעשתה בריגה, כאשר בין שמות המקורבים נמנה כמובן גם כ"ק אדמו"ר שליט"א. ליד שמו צויין תפקידו הרבני והוזכרה העובדה שעסק בנייהול עסקנות ציבורית, בנוסף לעבודתו בעריכת הקובץ התורני 'התמים' שהופיע

פרסום ראשון

להזדהות והתעודה שהחזיק פטרה אותו מחקירות והטרדות, או ממעצר כמשתמט גיוס.

בכ"ה אייר היש"ת התקיימה בארצות-הברית פגישה בין העו"ד בוטלר ונציגי ה"סטייט דפרטמנט". בוטלר ביקשם לשלוח מברק לקונסול בפאריז ולברר את עניין האשרה עבור כ"ק אדמו"ר שליט"א כחבר קבוצת המקורבים שהוגשו עבורם בקשות לאשרות מיוחדות. נציגי ה"סטייט דפרטמנט" הודיעו לו בשם הקונסוליה בפאריז כי התיק ובו מסמכי הבקשה המיוחדת של כ"ק אדמו"ר שליט"א, שנמסרה בריגה, כבר הועבר משם לבורדו שבצרפת ומשם הוא אמור להגיע לפאריז.

באותה תקופה נתקבלה במוזכירות כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) ני"ע ידיעה מכ"ק אדמו"ר שליט"א בה נאמר כי התיק אמנם הגיע כבר לפאריז אך כנראה שישנם עדיין בעיות להשגת רשיון הכניסה לארצה"ב. בהתאם לכך ביקש בוטלר את נציגי ה"סטייט דפרטמנט" לברר את העניין אצל הקונסול בפאריז.

בכ"ח אייר נתקבל לראשונה מברק מהקונסול בפאריז המבהיר את עמדתו: הוא אינו שבע רצון מהוכחת תפקיד הרבנות של המבקש, בשעה שידוע לו שהלה נושא בתואר מהנדס. העו"ד בוטלר פנה אפוא בבקשה לעסקני "אגודת חסידי חב"ד", להמציא לפניו מסמכים נוספים המוכיחים את היותו של כ"ק אדמו"ר שליט"א ראוי לאשרה מיוחדת.

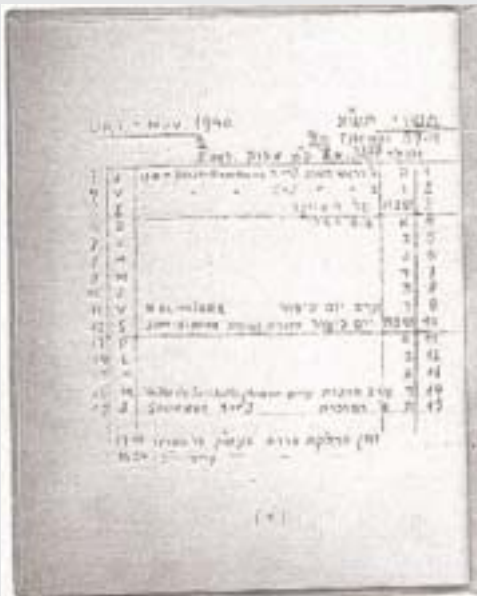
באותה תקופה כתב כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) ני"ע לאחד החסידים: "במענה על מכתבו... אודות חתני הרה"ג מוהרמ"מ שליט"א שניאורסאהן ורעייתו בתי תחיי, הנהו כעת בפאריז השי"ת ישמור אותם בתוך כלל אחביי שיי ברוחניות ובגשמיות. הניירות הדרושות לביאתם למדינה זו כבר ת"ל נסדרו ותקוה טובה כי בעזתי יוכלו לבוא צלחה והשי"ת יעזרם בגשמיות וברוחניות".

פ"ג שנרשם ביומן

לפנינו נוסח פדיון-נפש שרשם כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) ני"ע ביומנו בקיץ ת"ש, והוא מיועד לאביו, כ"ק אדמו"ר מהורש"ב ני"ע.

ד' כא אייר

אנא לעורר רח"ר ממקוה"ר [=רחמים-רבים ממקור-הרחמים] והחסדים האמיתים ע"ד [=על-דרך] מכניסי רחמים כמבואר בתשובת מהרי"ב

צילומים מלוח-שנה נדיר ששוכפל בצרפת והיה שייך לכ"ק אדמו"ר מלך המשיח, שהוסיף בו רישומים בכתב-יד-קודשו, כמו ציון המולדות ומועד תעניות בה"ב

(צילום עמוד אחד מלוח זה נדפס בתשנ"ב בחוברת 'צדי"ק יסוד עולם')

ז"ל עבור נכדתו חי' מושקא ובעלה מנחם מענדיל בן חנה הנמצאים כעת בעיר פאריז צרפת ומנחם מענדיל הוא נאנסעניסט - אינו אזרח צרפתי - ובעת ובזמן המלחמה רשמו אותו לא קראוהו, אנא לעורר ר"ר [=רחמים-רבים] בעדם שיהיו נשמרים מכל צו"צ נו"מ [=צרה-וצוקה נגע-ומחלה] ולא יקראו אותו ויהיו במנוחה, ויתן השי"ת דיעה טובה בלב הקונסול האמעריקאני לתת להם את הויזה האמעריקאנית ולתת להם דיעה ישרה לנסוע לפה ויצליחם השי"ת בנסיעה כשורה ויבאו להצלחה אלינו ויסתדרו בסדר טוב בגשמיות וברוחניות.

Handwritten document in Hebrew, likely a letter or report. The right page contains a table with columns for names and numbers. The text is written in a cursive hand.

בריחה מצ'פורני הנאצים

בתחילת חודש סיוון כבשו הנאצים ימי"ש את פאריז והחלטו של כ"ק אדמו"ר שליט"א הייתה נחושה: להתרחק מפאריז. גרל בכיר בצבא צרפת פנה אז אל כ"ק אדמו"ר שליט"א בהצעה לשהות, עד יעבוד זעם, בטירתו ששכנה מחוץ לעיר. כוונתו של הגנרל - שנמנה עם הידדים - הייתה לטובה, אך מסתבר כי הצעתו זו נבעה מן העובדה שהצרפתים לא יכלו לתאר לעצמם את טירוף הכיבוש הנאצי. אלא שכ"ק אדמו"ר שליט"א חזה את הנולד וסירב לקבל הצעה זו. הוא העדיף עליה את הבריחה - מעבר לגבול הכיבוש הנאצי - אל העיר ווישי.

כמה ימים לפני חג השבועות עזבו כ"ק אדמו"ר שליט"א והרבנית ע"ה את פאריז, באחת הרכבות האחרונות שהצליחו לצאת את העיר. רק לאחר שעלה בידם להבריח את הגבול, תוך סיכון עצמי גדול, הגיעו לעיר ווישי בערב חג השבועות.

טרם צאתם את פאריז השמיע כ"ק אדמו"ר שליט"א דרשת פרידה בפני חוג שומעיו, בה עודד את הנשארים ועוררם על החינניות בבטחון בה' ובעבודתו בכל התנאים. לקיום הדרשה האחרונה לא היה צריך להביא הוכחות שהדבר אפשרי: הנהגתו האישית של כ"ק אדמו"ר שליט"א יכלה לשמש לשם כך דוגמא למופת. באותה עת כבר נפוצו עליו בין יהודי פאריז סיפורי מופת, בנוסף לידיעות על גאוותו היהודית שאין בה פשרות ועל מסירות נפשו לקיום מצוות בכל ההידור האפשרי.

בתקופה זו - וכן מאוחר יותר, כשעבר לניצה - נהג כ"ק אדמו"ר שליט"א לרשום ראשי-פרקים מדברים שנשא ברבים, והם נדפסו לאחרונה בסידרת רשימותיו.

Handwritten document in Hebrew, similar to the first one. The right page contains a table with columns for names and numbers. The text is written in a cursive hand.

Handwritten document in Hebrew, similar to the first one. The right page contains a table with columns for names and numbers. The text is written in a cursive hand.

באותה תקופה רשם כ"ק אדמו"ר (מהור"י) ני"ע ביומנו: "א. ח תמוז, שעה עשירית לילה. היום נתבשרנו בתלגרם מבתנו מרת חי' מושקא ובעלה חתנינו הרב רמ"מ שליט"א כי נמצאים המה בווישי – צרפת – ושלום להם".

התקווה כי עתה קרוב מועד בואו של חתן האדמו"ר הייתה כה חזקה, עד כי בתקנון הרשמי של "אגודת חסידי חב"ד" בארצה"ב – שנקבע בי"ט תמוז ה'ש"ת – הופיע שמו בין 20 חברי ההנהלה שתחת נשיאות כ"ק אדמו"ר (מהור"י) ני"ע.

באותו יום כתב האדמו"ר ני"ע לאחד מחסידיו: "מאז הותחלה המלחמה בצרפת לא ידעתי מה נעשה עם בתי מרת חי' מוסיא תחי וחתי הרה"ג הרה"ח הרמ"מ שי שניאורסאהן, ות"ל ביום ט' לחדש זה קבלנו טע"ג [=טלגרמה, מברק] מאתם כי הם בעיר וישי – צרפת – ושלחנו להם טע"ג ולא קבלנו שום מענה ותמול קבלנו מאתם עוד טע"ג וכנראה אשר לא קבלו את הטע"ג אשר שלחנו להם ביו"ד לחדש זה, סיבת הדבר לא ידענו. כל משך העת לא אוכל לדעת סיבת הדבר מפני מה לא נתן הקונסול האמריקאני בצרפת את...".

"הדברים יגעים"

בווישי שהו כ"ק אדמו"ר שליט"א והרבנית ע"ה במשך מספר חדשים. בהודעה ששיגר גיסו, הרשי"ג ע"ה, אל העו"ד בוטלר – בתאריך כ"ו אב – נאמר כי הם כבר עזבו את ווישי ועברו לעיר ניצה, בדרום צרפת. זו הייתה תחת שלטון איטלקי ויהודים רבים מצאו בה מקלט באותה תקופה. בדברי התשובה של בוטלר – שכתבו בתאריך ל' אב – נאמר שעדיין לא נתקבלה התשובה המיוחלת מאת הקונסול בפאריז וכי הועברה בקשה ל"סטייט דפרטמנט" להעביר את תיק המסמכים של כ"ק אדמו"ר שליט"א לניצה. המסמכים אכן הועברו לשם.

כ"ו אלול הודיעו נציגי ה"סטייט דפרטמנט" על מברק שקיבלו מהקונסול של ניצה. במברק זה, אותו שילם כ"ק אדמו"ר שליט"א, מודיעים הקונסול על כוונתו לתת לכ"ק אדמו"ר שליט"א ולרבנית ע"ה אשרות כניסה מיוחדות, אלא שכנראה נתקלים הם בקשיים להשגת אשרת יציאה מצרפת.

בתחילת שנת תש"א – ביי"ב חשון – נודעו עסקני ההצלה על קשיים נוספים והפעם שוב בהשגת אשרת כניסה לארצה"ב. לפי הידיעות שקיבלו השלטונות

האמריקאיים מהקונסול בניצה התברר שאחר עיון נוסף בתיק המסמכים גילה הקונסול כי המבקש רשום בו כמהנדס, היודע גם פרק במדע הפיזיקה ואף ידוע כ"עיתונאי" (זאת על סמך ההודעה על עזרתו בעריכת 'התמיס'). לפיכך – הודיע הקונסול – רואה הוא את בקשת ההגירה בגדר של אשרה רגילה, ולא של כזו, מיוחדת, בה הוא צריך להיות רשום בתפקיד רבני. אלא שאף באישור האשרה הרגילה הערים הקונסול של ניצע קשיים: לדבריו היה צורך באישור תמיכה ("אפידיביטי") חדש, שכן זה שהוגש להם לא היה מקרוב משפחה ואף לא נאמר בו בצורה ברורה למשך כמה זמן מובטחת התמיכה.

בתגובה לידיעות אלו הודיע העו"ד בוטלר – בתאריך י"ד חשון – לעסקני "אגודת חסידי חב"ד" כי בתוכניתו להמשיך לפעול בדרגים הגבוהים ב"סטייט דפרטמנט" לעמוד על דעתם והסכמתם מכבר לסדר את כ"ק אדמו"ר שליט"א כראוי לאשרה מיוחדת, על אף הקשיים שעורר הקונסול. הודעות בסגנון זה, מבוטלר לעסקנים, נמסרו גם בכ"ב וכ"ח חשוון.

יחד עם פעילותו של העו"ד בוטלר, שהונעה ע"י עסקני "אגודת חסידי חב"ד", הפעיל כ"ק אדמו"ר (מהור"י) ני"ע עסקן נוסף בדמותו של עורך-דין נמרץ מווישינגטון, בן לאחד מחשובי החסידים, ר' אשר רבינוביץ שמו, שנטל חלק נכבד בהצלתו שלו. באיגרת שכתב לו האדמו"ר ני"ע – בו' כסלו תש"א – מופיעים הדברים הבאים: "ליידער איז פון די אַלע גרויסע הבטחות און די זיסע רייד וואָס מען זאָגט אייך, נאָך דערווייל גאָר נישט אויפגעטאָן. איך בין זייער צובראָכען און האָב גרויס צער פון דעם" [=לצערך, מכל ההבטחות הגדולות והדיבורים הנעימים שנאמרים לכם, עדיין לא יצא כלום. אני מאוד שבור מכך ויש לי, בשל כך, צער גדול]. בהמשך מופיעה בקשה להשפיע על הקונסול בניצה לדאוג הן לאשרות ההגירה האמריקאיות והן בסיוע להשגת אשרות יציאה ממשלת צרפת.

בט"ו כסלו תש"א כתב כ"ק אדמו"ר (מהור"י) ני"ע איגרת אל ר' אלכסנדר ריינין, שהיה אז במארכי, ובה הוא דן במשלוח מעות אל כ"ק אדמו"ר שליט"א והרבנית עבור כרטיסי נסיעה מצרפת לארצה"ב. האיגרת נכתבה בהסוואה וכ"ק אדמו"ר שליט"א והרבנית מכונים בה: "אָ נאָמען נאָך דעם צמח צדק און די פרוי זיינע נאָך דעם צמח צדק פרוי" [=קרובי אחר שמו של הצמח-צדק ואשתו אחרי אשתו של הצמח-צדק]. באיגרת זו מוזכר הרב אלתר דובער חסקינד שהתעסק

בהשגת הניירות עבורם.

בי"ג כסלו תש"א נשלח מכתב מאת "אגודת חסידי חב"ד" אל הקונסול בניצה ובו "אישור רבנות" עבור כ"ק אדמו"ר שליט"א. פעילות ההצלה של כ"ק אדמו"ר (מהור"י) ני"ע עמדה בקשר מברקים עם כ"ק אדמו"ר שליט"א, כאשר הנמען למברקים בניצה נושא את השם "אברס". באיגרתו אל רבינוביץ, שנכתבה יומיים אחר כך – ט"ו כסלו – יש התייחסות למכתב שבו "אישור הרבנות", בצירוף בקשה להזמין לחץ מה"סטייט דפרטמנט" על הקונסול כדי שהדברים אכן יפעלו. האיגרת מסתיימת בברכה: "והשי"ת יעזרנו להוושע כי יבאו בנותינו וחתנינו יחיו כשורה וצלחה בגשמיות וברוחניות". באיגרת אחרת מאותו יום כותב האדמו"ר ני"ע: "ועד כמה הדברים יגעים אפשר לראות מזה כי זה . . . איזה חדשים אשר הבטיחו למסור הרשיונות להרמ"ש ורעייתו יחיו ועדיין לא בא אל הפועל טוב".

אשרות הכניסה

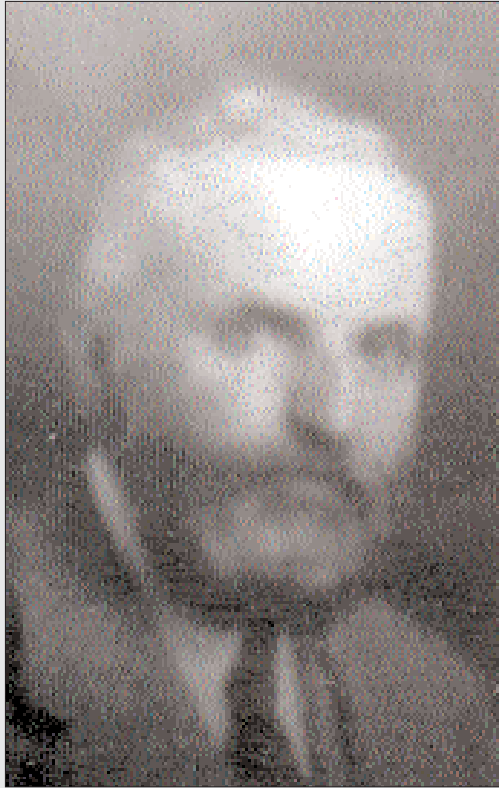
לארצות-הברית

בכ"ב כסלו הגיע ר' אשר רבינוביץ מווישינגטון לני. ודיווח לכ"ק אדמו"ר (מהור"י) ני"ע על פעילותו להצלת חתנו. את התרשמותו מהתקדמות העניינים סיכם האדמו"ר ני"ע למחרת, באיגרת מהתאריך כ"ג כסלו: "אבל אותי הנה עוד טרם הרגיע הדבר".

בערך אז נתקבלה בקשה מכ"ק אדמו"ר שליט"א להעביר את תיקי המסמכים, המטפלים בבקשת ההגירה, מניצה למארכי. באותה עת לא הייתה ידועה בארצה"ב הסיבה לבקשה זו וכ"ק אדמו"ר שליט"א אף נשאל על כך מחותנו, כ"ק אדמו"ר (מהור"י) ני"ע, במברק מיום י"ד טבת.

[התשובה לשאלה זו עדיין אינה ברורה. בעיון בספרות ההיסטורית המאוחרת, בה מתוארת אישיותו של הקונסול בניצה, מצטיירת דמות אנטישמית שניצלה כל אפשרות בכדי להצר את צעדי היהודים. לעומת זאת ידוע שהקונסול במארכי היה מאוהדי היהודים].

את הבקשה האחרונה העביר לווישינגטון הרשי"ג ע"ה, שביקר שם ביי"ט שבט. בהשתדלות בדרגים הגבוהים הצליח עורך הדין של "אגודת חסידי חב"ד" לשלוח מחדש את כל סידרת מסמכי ההגירה למארכי, כשהוא מודיע על כך במברק מיוחד לקונסול

הרב מרדכי
ביסטריצקי ע"ה,
(בתמונה מימין)
מסר את כרטיסי
ההפלגה של חותנו,
הרב לוי לוגווייר
(בתמונה משמאל)
וחמותו הי"ד, עבור
כ"ק אדמו"ר שליט"א
והרבנית

שוב נעשו מאמצים להשיג כרטיסי נסיעה שבהתאם לנסיבות היו שלא בנמצא. בסופו של דבר סודר העניין הודות להשתדלותו של הרה"ח ר' מרדכי ביסטריצקי ע"ה שהתגורר בארצה"ב: ברשותו היו שני כרטיסים, אותם רכש עבור חמיו הרה"ח ר' לוי לוגווייר וחמותו מרת רחמה. הזוג לוגווייר ברח מאנטוורפן לצרפת ומשם קיבלו ויזה לעבור לספרד, אלא שנתקלו בסירוב לקבל אשרות כניסה לפורטוגל. ביום שקודם ההפלגה מפורטוגל עדיין שהו בני הזוג בספרד וכשראו שהם לא מצליחים בשום אופן להגיע לעיר הנמל הודיעו על-כך לחתנם שבניו-יורק. בלילה שקודם ההפלגה ביקר ר' מרדכי בבית כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע והודיעו שברשותו שני כרטיסי נסיעה בספינה שתפליג בבוקר מפורטוגל לארצה"ב והוא מוכן למסור אותם עבור בתו וחתנו. ההצעה נתקבלה ובעקבות הוראה מתאימה שנשלחה לפורטוגל שונו השמות בכרטיסים מ"לוגווייר" ל"שניאורסאהן" ונשלחה על-כך הודעה אל כ"ק אדמו"ר שליט"א. בני הזוג לוגווייר נשאו אפוא באירופה ומאוחר יותר נספו במחנה ההשמדה באושוויץ – הי"ד. מאוחר יותר דרש כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע מר' מרדכי שיסכים לקבל ממנו את מחיר הכרטיסים, כיוון שברצונו לשלם זאת מכספו. ישנה

השגת כרטיסי ההפלגה

תוכנית הנסיעה לארצה"ב עברה דרך פורטוגל. העיכובים שנתעוררו אז מתוארים באיגרת שכתב כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע ביום ח' אייר תש"א: "... חתני הרב הגאון מוהרי"ר מנחם מענדיל שליט"א שניאורסאן ובתי רעיתו מרת מושקא תח"י הנמצאים כעת בעיר ניצא, ותודה לאל כבר יש להם רשיונות כניסה למדינה זו להצלחה והמניעה היא רק מטראנזיט וויזות פורטוגליות ומקומות באחת הספינות הגדולות – מחלקה שני – ההולכות בזמן היותר קרוב". הודות להשתדלותו ומאמציו של האדמו"ר נ"ע סודרו להם רשיונות המעבר לפורטוגל ונקנו אף כרטיסי נסיעה. ב"א סיוון כתב האדמו"ר נ"ע: "מחכים אנחנו להתברר כי בתנו מרת ח' מושקא ת"י ובעלה חתנינו הרה"ג הרמ"מ שליט"א נסעו צלחה מצרפת לליסבון ומשם יבואו בעזה"י צלחה אלינו בשמחה וטוב לב".

מסופר שלאחר שהושגו הכרטיסים לספינה שהפלגתה אמורה הייתה להיות אחרונה, הגיע פתאום מברק בהול מכ"ק אדמו"ר נ"ע ובו הוראה מפתיעה לבל ייסעו באותה הפלגה. רק מאוחר יותר התברר כי נוסעי אותה ספינה נשבו בידי האיטלקים.

שם. בכ"א שבט הודיע העו"ד בוטלר במכתבו לרשי"ג כי ה"סטייט דפרטמנט" הודיע מפורשות לקונסול במארסיי שאין לו לדרוש אישור על תמיכה כספית לאחר ההגירה, מאחר שמבחינתם הדבר כבר מאושר.

בעניינים שכאלו – מודיע העו"ד – נשמע בדרך כלל הקונסול לדישת ה"סטייט דפרטמנט", אלא שאעפ"כ נשלח למארסיי גם אישור התמיכה הישן ("אפידיביט") אך מבלי להודיע על כך במברק לקונסול, כדי שלא לעכב את ההליכים.

באיגרת שכתבה הרבנית ע"ה – בכ"ו אדר תש"א – מופיעה סוף סוף הידיעה כי הקונסול האמריקאי הבטיח לתת את אשרות הכניסה לארצה"ב. לכשתתקבלנה אלו – כותבת הרבנית – יוכלו הם לנקוט בצעדים המתאימים לקבלת התעודות. התקווה הייתה אפוא, כפי שכותב כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע באיגרת מיום ט' ניסן: "בתנו ח"מ ובעלה הרב רמ"מ ש"י עודם בצרפת, ומקוים שאחר חה"פ יבואו צלחה לכאן". אכן בכ"ו בניסן קיבלו כ"ק אדמו"ר שליט"א והרבנית ע"ה במארסיי את אשרות הכניסה לארצה"ב. חלק עיקרי מפעולת ההצלה הבלתי נלאית הוכתר אפוא בהצלחה.

למעלה: כ"ק אדמו"ר שליט"א בעת חלוקת
'קובץ כ"ח סיון יובל שנים', שנת תנש"א
מימין: שער הקובץ

שמועה, שעדיין לא הובררה כל צרכה, שרי מרדכי ביסטריצקי הוא גם זה שסידר את הוויה עבור כ"ק אדמו"ר שליט"א והרבנית ע"ה.

בתאריך י"ז סיון עלו כ"ק אדמו"ר שליט"א והרבנית על סיפונה של הספינה "סורפא פינטא", שהפליגה מלסיבון שבפורטוגל בדרך לארצות הברית. הנסיעה הייתה מסוכנת מאד ורק בחסדי ה' לא נפגעה הספינה מירי הנאצים. מעל סיפון הספינה שלח כ"ק אדמו"ר שליט"א מברק לחותנו האדמו"ר נ"ע בו הודיע על עזיבתם את שטח המים הטריטוריאליים של אירופא.

כ"ח סיון -

"חצי כדור התחתון"

ביום שני, כ"ח סיון היתש"א, בשעה 10:30 בבוקר, עגנה הספינה במל ניו-יורק. מצב בריאותו של האדמו"ר נ"ע לא איפשר לו לקבל בעצמו את פני בתו וחתנו, אך הוא דאג לשלוח לקראתם משלחת נכבדה ובה חשובי זקני חסידי חב"ד. לא היה קץ לשמחתו של האדמו"ר נ"ע על כי מאמצי ההצלה נשאו פרי והוא דאג לשתף בשמחה זו אף את המקורבים אליו, תוך כדי שהוא מגלה להם מעט מזעיר מתכונותיו של חתנו הנעלה. ע"פ הוראתו אף יצאו כל תלמידי הישיבה לקבל את פני כ"ק אדמו"ר שליט"א והרבנית ע"ה עם בואם לבניין "770".

בפגישה נרגשת נפגש כ"ק אדמו"ר (מהור"י"צ) נ"ע עם חתנו כ"ק אדמו"ר שליט"א ובתו הרבנית ע"ה. בתקופה הראשונה לבואם הם נשארו להתגורר בבניין "770".

זמן קצר לאחר מכן, בליל שישי, ב' תמוז, נאות כ"ק אדמו"ר שליט"א לבקשת קהל החסידים, שהיו מודעים לעובדה שאירוע חשוב קרה בבית הרב, לכבדם בהשתתפותו בהתוועדות שנערכה לרגל בואו. למעלה משש שעות הצטופפו סביבו חסידים ותלמידי הישיבה בבית המדרש שב"ליובאוויטש", שותים בצמא כל מילה שיצאה מפיו, לרבים מהם היה ברור כי באותו יום הסתיימה, מבחינה מסוימת, תקופה ארוכה של הסתגרות ובדידות, וכי נכוננו מעתה ימים חדשים ותמורה מהפכנית בכל הקשור להפצת החסידות ב"חצי כדור התחתון".

אף בידיעה מיוחדת שנדפסה בירחון התורני 'הפרדס', גיליון חודש תמוז תש"א, פורסמה עובדת ביאתו צלחה של ה"חנתא

ניו יארק". מאוחר יותר, בשנת תשמ"ג, עם פרסום איגרות הבשורה של כ"ק אדמו"ר (מהור"י"צ) נ"ע שכתבו בכ"ח סיון, נתפרסם רבים התאריך המדויק.

שלוש שנים אחר כך, בשנת תשמ"ו, נערכה בחצרות קודשנו התוועדות חסידים רבתי לרגל יום זה, כאשר כ"ק אדמו"ר שליט"א משתתף בה באמצעות משלוח קנקן משקה. מני אז מציינים המוני חסידי חב"ד בכל פאזרותיהם את התאריך כ"ח סיון כיום טוב, יום המסוגל להתוועדויות חסידיות ולקבלת החלטות טובות בנוגע להגברת הפעילות להפצת המעיינות חוצה.

בשנת תנש"א, במלאות יובל לתאריך זה, נדפס קונטרס מיוחד לכבודו וכולל מאמרים ושיחות של כ"ק אדמו"ר שליט"א, וכן סקירה היסטורית קצרה אודות היום וראשי פרקים מתולדות כ"ק אדמו"ר שליט"א. באותו יום נסע כ"ק אדמו"ר שליט"א לאוהל ובחזרתו נשא שיחה בעניין 770, שיחה שהוגהה והתפרסמה בתשנ"ב בהדפסתה ב'קונטרס בענין בית רבינו שבבבל'. לאחר השיחה עמד כ"ק אדמו"ר שליט"א במשך כשלוש שעות וחילק את הקונטרס לקהל, ובסיום החלוקה לקח עמו שני קבצים - "איש וביתו".

דבי נשיאה", בצירוף האיחול: "יהי בואו לברכה ולהצלחה, להרמת קרן התורה, ולתפארת חב"ד".

ואכן, עם בואו של כ"ק אדמו"ר שליט"א התחלה תנופה חדשה בהפצת התורה והיהדות, תחילה בארצות הברית ומאוחר יותר בעולם כולו, וזאת עם יסודו של כ"ק אדמו"ר (מהור"י"צ) נ"ע את המוסדות המרכזיים: "מחנה ישראל" - שמטרתו המוצהרת היא "חיזוק היהדות וקיום התורה והמצוות המעשיות: לעורר לבות בני ישראל ולקרבתם לתשובה, תורה ומעשים טובים", ועמה גם השאיפה "לפרסם האמת אשר לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה שלמה ע"י משיח צדקנו"; הוצאת הספרים "קרני הוד תורה" (קה"ת) - תחתיה גם ספריית "אוצר החסידים ליובאוויטש" - ו"מרכז לענייני חינוך" (מל"ח) שתפקידו היה לדאוג לחנוך בני ובנות ישראל ברוח ישראל סבא - ומסירת ניהולם לידי כ"ק אדמו"ר שליט"א.

חגיגת התאריך המציין את המהפך הנפלא שחל עם בואו של כ"ק אדמו"ר שליט"א לארצות-הברית נתאחרה במידה מסוימת: בשנת תשי"ז נרשמה בביוגרפיה הרשמית שלו (בהקדמת לוח 'היום יום') רק הידיעה כי בשנת "תשי"א - סיון - בא לעיר